

Aygün YAŞAR
(Cəfərova)

Həmişə oxuduğum əsərlərə dünyəvilik prinsipi ilə yanaşmışam. İstəmişəm ki, bir azərbaycanlı yazıcının, şairin yazdığı dünyanın o biri başında azərbaycanlı olmayan insan da maraqla oxuya bilsin. İstəmişəm ki, mövzularımız bəşəri olsun. Amma bu gün mən bəşəri olmağa can atmayacağam. Bu gün mən yazıcılarımızı, şairlərimizi, alimlərimizi, sənətlərimizi də millətçi görmək istəyirəm artıq. Öncə öz insanımızın qanayan yaralarını sağaltmaq lazımdır. Çünki artıq özümüzün yaralarımız o qədər çoxalıb artıb ki, o qədar dərinləşdi ki, can vermək həddindədir milli dəyərlərimiz. Bu gün Azərbaycan yazıçısı nə yazırsa yazsın, mövzusu yalnız və yalnız Azərbaycan insanı olsun. Xalqının səsi eşidilmərsə, onun danışan dili olmalıdır ziyalı! Onun əsas vəzifəsi, missiyası da bu deyilmə, zətan?! Əgər orada Azərbaycan insanının dərdi yazılmayacaqsa, ürəyinin sözü oxunmayacaqsa, qalaq-qalaq nəşr olunan kitabların bir zibildən fərqi görmürəm artıq! Qarabağ boyda qanlı sınımla yaşayan yox, can çəkən, başdan ayağa Şahidlər Xiyabanına çevrilən bir ölkə yazıçısının mövzusu elə öz yaraları olmalı deyilmi?!

Aləm Kəngərli "Qatarda 18 əhvalat" kitabını oxudum. Yazıçıya təşəkkür edirəm. Ona görə ki, lazımı mövzulara toxunub. Və təbrik edirəm. Əvvəla, öz missiyasını yerinə yetirdiyi üçün- yazıçı xalqının danışan dili olmalı, onu sevdiyini onun dərdlərini göstərməklə bildirməlidir. İkincisi isə sadə, anlaşılacaq, aydın üslubu ilə oxucunu səmimi bir söhbətin iştirakçısına çevirə bildiyi üçün.

1. "Qəfil görüş"

"İçində bir əndişə var idi. Elə bil qorxulu nəşə olacaqdı". Bir- birini dəli kimi sevməyi iki aşiqin ayrı düşüb, hərə öz həyatına yenidən başlaması, ailə qurması və zahirən normal görünən ailə. 15 il sonra qarşılaşan keçmiş aşıqların biri ürkək xəstəsi kişi, digəri isə xoşbəxtliyini sevdiyinin ona hədiyyə etdiyi kiçik güzgüsündə qoruyub saxlayan gözüyaşlı qadın olaraq qarşılaşdılar. Hərə öz adında qaldı yenə: kişi öz "Taleh"ində, qadın isə öz "Könül"ündə.

Zaman hər şeyin dərmanı olur. Unutmağa illər lazım olduğu xatirələrin yada düşməsi üçün bir anlıq qarşılaşma bəs edir. Üzərini nə qədər kül örtərsə belə, közərən qorun üstünü açan meh odu üzə çıxarır. Zaman da, ağıl da, məntiq də, cəmiyyətin qayda- qanunları da ürəyin "başını aldada bilmir". Heç nə unudulmur, heç nə yaddan çıx-

mir. Və sanki, hər kəs bu "kaş ki"lə- rə məhkumdur...

2. "Qürbətdə"

Səfər kişi də "Cavan iken atdığı səhv addımın cəzasını indi çəkməyə başlamışdı". İki qızını, həyat yoldaşını, bircə bacısını, təkbaşına övlad böyütmüş xəstə anasını qoyub Ukraynaya gedərkən "kaş ki"lərlə geri qayıdacağını düşünməyən, ömrünün sonlarında belə peşmanlıq və Vətən həsrəti ilə göynəyən Səfər kişilərini bircəmi, ikidmi? Doğma torpağında ölüb dəfn olunmaq Səfər kişilərin yeganə təsəllisi olur. Ona görə səfərlərinin sonu Vətəndə bitir - özü də bəxti gətirənlərinin...

3. "Qaş düzəldən yerdə" hekayəsinin qəhrəmanları : Cəbrayıl müəllim və Bəhlul kişinin əhvalatının təmsalında oxucuya aydın olur

Aləm Kəngərli

mərhələsi barədədir. Seçimlər ehtiyaclardan asılıdır. İnsan güclü ehtiyac duymadığı bir yolu seçməli olduqda təəddüd meydana gəlir. Buna görə də bəziləri sevgisiz ailə qurmağı faciə hesab etdiyi halda, bəziləri isə Nicat kimi anasına" Qohumlardan kimin qızını istəyirsizse elçi gedə bilərsiz" - deyib öz taleyi-

rürüksə, o yuvanın yığılmasına göz yummamalıyıq. Azca da olsa ümid yeri varsa, ailələrimizin dağılmasına, övladların gözüyaşlı qalmasına səssiz baxmamalıyıq. Bu təkcə Sevil müəllimlərin missiyası deyil, qonşuların, qohumların, hər birimizin missiyasıdır. Ailələri qoruyaq ki, ətrafımızda kiçik ilkinlərimiz, Arzu-

sıra ilə oxuduğum hekayələrin içində mənə ilk təsirləndirən və çox düşündürən "Ehsan" oldu. *Göyüş kişinin Alabaş adlı iti barədə geniş məlumatı oxuyub və əsərin süjet xəttini tutuşduranda niyə itin xüsusiyyyətlərinin qabardılması arasında əlaqəni anlamaq bir az müəmmal gəlirdi. Axı sonradan əsas məsələ sağlığında hörmət qazanmaq bir yana, hətta nifrət qazanmış Mais kişinin ölüb basdırılmasından ibarət olur. Kənd camaatının nə meyidi dəfn etməyə, nə də ehsan məclisinə gəlmədiyi də təbii qarşılıq. Pislər cavabını bu dünyada da alırlar. Göyüş kişinin "əldən ayıbdır" prinsipi ilə məzarın qazılmasına və dəfnə köməyindən təsirlənən üç-beş nəfər sonradan heç ehsan məclisinə də gəlmir. Mais kişinin qızı qapı-qapı düşüb ehsanı paylaşır. Göyüş kişilərlə gətirilmiş pay isə təsadüfdən (?) Alabaşa qismət olur...*

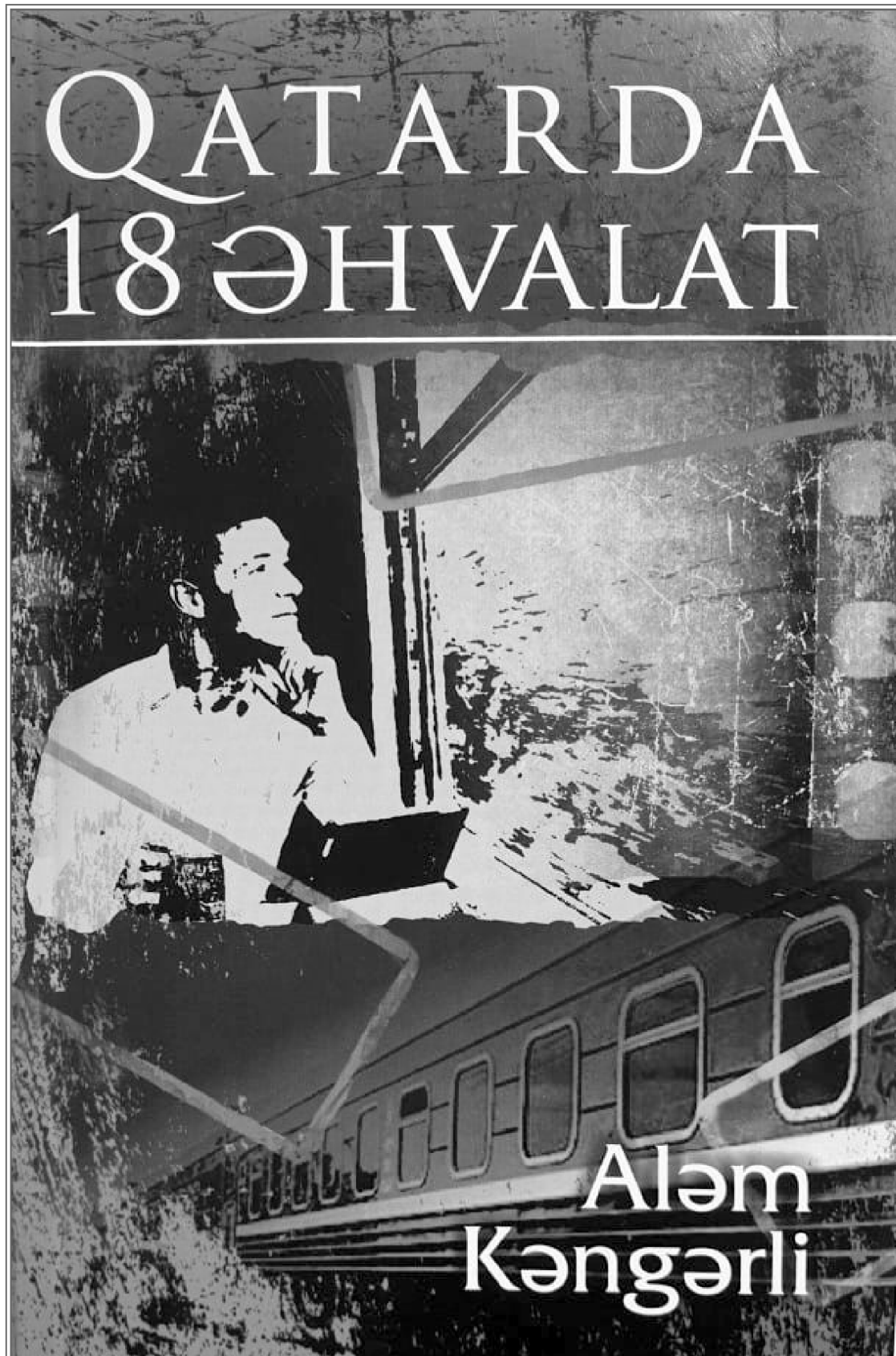
Bu hekayədə bir çox məsələlərə toxunulub. Adam kimi ölmək üçün adam kimi yaşamaq lazımdır. Həyat bumeranqdı, etdiyin hər bir əməl yenidən sənə qayıdır. Haramla, qarğışla böyüdülmüş övlad da haramzadə olar. "Mais kişinin kənd adamları arasında hörmət sahibi olmaması, daim ara qarışdırması, çuğulluq etməsi, ev yıxmağa meyilli olması, demək olar ki, bütünlüklə oğul balasına keçmişdi". Belə adamların ölümü ailə üzvlərini də üzürmür. Sanki bir yükden xilas olurmuş kimi olur həyat yoldaşı, qızı, gəlini... Maisin özü xasiyyətdə olan oğlu Dilavərə görə hətta fağır Alabaşında az qala zəncirini qırıb səs-küy qopartmasına bir mənə vermək istəyib yazıçı: bəzən insan ən vəhşi məxluqlardan da qorxulu və murdar olur. Həmin adamın Sahibinə bir canavardan, bir tülküdən daha- daha çox xəter toxunduracağından narahat olduğu üçün fağır Alabaş da dilə gəlir, sanki. Dilavər kimi, Mais kimi insanların nə heyvanlar, nə insanlar, nə rəhməti sonsuz olan Allah qarşısında dəyəri olmadığıda ehsanı da insanlara yox, itlərə nəşib olur...

8. "Qonaq"

Yenə işsizlikdən Rusiyaya üz tutan Allahverdinin müəmmal taleyi, Vətəndə on illərlə oğul yolu gözləyən Fatma xalaların, Barət kişilərin həsrətindən bəhs edən hekayə. Burada bir nüans çox maraqlı göstərilir. Allahverdinin yanından xəbər gətirən qonaq bildirir ki, o Rusiyada yaşlı bir yataq xəstəsi qadına qulluq edərək axır ki, özünə bir gün ağlayır. Oğul ilə də danışib ondan arxayın olan ata öz babasından yadigar qalmış qiymətli xancarı (!!!) qonağa hədiyyə edərkən söylədiyi son cümləsi oxucunu düşündürməyə vadar edir: "Sənə qurban olum, heç yerdə danışma ki, Allahverdi Rusiyada arvad altı təmizləyib. Mənim hörmətimə, izzətimə xələl gələr".

9. "Sanatoriyada"

Mövzu addımbaş "şirlik" adı altında rüşvətlə qarşılaşan Həsən

ki, parkda, dəniz sahilində, turizm məkanlarında gördüyümüz adamlar zahirən istirahət edirmiş kimi görünür. Amma bu hamısına aid deyil. Bəlkə də həyat şəraitlərini düzəldə bilsinlər deyən son pəpiklərini xərcləməli olur, bəzən bir addım qabağa getmək üçün beş addım geri getməyi də gözə almalı olurlar.

4. "Seçim" - hekayəsinin mövzusu isə sıradan yaşantılarımızdan biri - ailə qurarkən gənclərin təəddüd içində edəcəkləri seçim

nə biganəlik göstərir. Bəlkə də, ən rahat həyatı elə biganələr yaşayır...

5. "Missiya" - Bu hekayə ağırlı bir mövzudan bəhs edir: boşanma ərafında olan valideynlərin övladlara göstərdiyi təsirdən. Ancaq Sevil müəllimin mövqeyi ilə yazıçı cəmiyyətlə nə etmək gerektiğini də göstərir. Belə hallara biganə qalmamalıyıq. Əgər uzun illər məhribanlıq və anlayışla yaşayan cüt-lüklərin hansısa səbəblərdən boşanma həddinə gəlib çıxdığını gö-

larmız "dağıntılar altında" qalib məhv olmasınlar...

6. "Ənənə"- Böyük ideyalar- dan danışılmasa da, xoşagəlməz bir qızqaçırma ənənəsinə işarə olunan sıradan bir əhvalatdır. Situasiyanın özü maraqlı olduğu üçün oxucu hadisənin nə ilə bitəcəyini bilmək məqsədi ilə sona qədər onu oxuyur. Sizə də yol kənarında ayaq-üstü elçiyi gözənlənməz sonluğa maraqlıdırsa, oxuyacaqsınız.

7. "Ehsan"- Açığını deyim ki,

– “Qatarda 18 əhvalat”

kişinin sanatoriya “istirahəti”dir. “Düşdüyü bu anlaşıq vəziyyəti sonra beynində nə qədər təhlil etsə də, bir nəticə çıxara bilmədi. Borclu olmadığı adama rüşvət vermək nə qədər önəm daşıyırmış ki, bu qədər əzab çəkdi...” İlahi, biz nə vaxt düzələcəyik? - deyə xeyli düşündü, özünü yüngülcə danladı. “Doğrudan da, biz nə vaxr düzələcəyik? - Bunu artıq İlahidən başqa heç kim bilmir.

10. “Oğru” - Çox pis bir təhqir kimi qəbul edilən əməl sahibi. Ona məxsus olmayanı almaq cəhdi, halal- haram konteksti. **10 yaşlı qızın şokolad yemək istəyi. Kasıblıq maneəsi. Bir vaxtlar mən də eyni duyğunu yaşamışam. 1992- ci il. Müharibə. Qıtlıq. Kasıblıq. Saatlarla növbələrdə çörək almaq üçün gözlədiyimiz illər idi. Pulumuz ancaq çörək almağa çatırdı. Mən də vitrindəki rəngli şokoladın dadını bilmək istədim. Çörəyin pulundan qalan qalığı anamdan gizlədib ‘fırdım “deyərək əslində şokolad aldım. Çox dadlı idi. Bir az yeyib qalanını döşəyimin altında gizlədim. Təsadüfən anam onu gördü və o an anama yalan dediyim üçün çox utanmışdım.** İndi də dadlı şokolad yeyəndə o anımı xatırlayıb yenə utanıram. Həm də 9 yaşlı həmin qız mənə öyrətdi ki, insan necə yalançıya, cinayətə

çevrilə bilər. Öyrətdi ki, dürüstlüklə ac qalmaq yalanla tox olmaqdan daha yaxşıdır. Və bir də əgər bir insan yoxsulluqdan oğurluq edirsə, bunun məsuliyyəti ətrafındakı insanlardadır. Özünə “doğru” deyən şəxs qonşusunun ac olduğunu bilir-sə, tox yata bilməz.

11. “Qayda”ların içində yazılmamış qaydalar, qanunlar var. O qanunları pozanın cəzası yazılmış qanunları pozanların cəzasından daha ağır olması da qəribədir. Sanki insanlar yazılmamış qanunların pozulmasından daha çox qorxurlar. Yoxsa qəbilədən qovulmuş insan kimi cəmiyyətdən qovula bilər. Təsadüfi deyil ki, eyni statuslu cinayətkarların olduğu həbsxanalarda da məhz yazılmamış qanunların pozucuları daha dəhşətli cəzalarla üzleşir - özü də dövlət yox, məhz məhbuslar tərəfdən. Bu qanunlar küçədə, bazarda, səfərdə, hətta bu hekayənin vaqə olduğu hamamda da belədir.

12. “Velsiped sevdası” - hekayəsində Alem Kəngərli düzgün olmayan tərbiyə prinsiplərinin uşaqların nəinki tək özlərinə, eləcə də valideynlərinin və daha sonra isə geniş ətrafına vuracağı zərbələrdən danışır. Onsuz da gec-tez hər kəsə həyat öz qanunlarını öyrə-

dir. Amma fərqli şəkildə. Kimini deyə-deyə, kimini döyə-döyə.

13. “Kupədə” hekayəsi də maraqlıdır. Sanki bir romanın giriş hissəsi təəssüratı yaradır. Eyni rayona gedən qatarda yol yoldaşı olan Səmədlə Gülərin tanışlığı, söhbəti, fikirləri oxucuda maraqlı oyadır, hadisələrin gedişini izləmək istəyi oyadır. Ali məktəbi yenidən bitirmiş Səməd müstəntiq olacaq. Gülərin ondan xahişi əslində hamımızın istəyidir: “Səməd, sizdən artıq dərəcədə xahiş edirəm, işinizə vicdanla yanaşın. Heç vaxt haqlını qoyub haqsız müdafiə etməyin! Günahı olmayanı türməyə basdırmayın, nə olar. Məzlumların qarşısı ağır olur, onları günahsız yerə tutdurmayın, yazıqdılar. Bir də ki, çalışın rüşvət almayasız. Rüşvət almaq hansısa zavallının həbsinə fərman verməkdi...”

14. “Səninləyem” - hekayəsində fiziki qüsur, lakin ağıllı və gözəl qız olan Zümrüdlə Muradın sevgisinin qarşısında duran maneələrdən bəhs edilir. Muradın anasının ətrafındakı insanların fikirlərinə çox önəm verməsi ən böyük maneədir. Amma bütün maneələrin bəndə deyil, idrakın içində var ola və ya olmaya bildiyi barədə fikrimiz də çoxdan sübutunu tapmış

reallıqdır. Ən böyük qələbə öz içindəki maneəni aşmaqdır. Hekayənin baş qəhrəmanları da belə qaliblərdəndir.

15. “İkili yanaşma” - “Bazarbank”a müdirlik edən Qadir müəllimlərin öyrəşdiyimiz mövqələridir. Özündən yuxarılara baş əyib təzim etmək, kasıblığı adından görünən Kükün təxəllüslü, xəyal dünyasına çəkilən şairlərə isə gülüb ələ salmaq Qadir müəllimin adı halıdır. Katibələri ilə zabitəli, özündən yekələrlə rabitəli danışan Qadir müəllimlər hər yerdə var. Kasıblıqdan üç illərlə nişanlı qızına toy edə bilmədiyi üçün belə bankirlərə möhtac olan insanlarımız da var. Cəmiyyət də artıq cəngəllik qanunları ilə yaşamağa başladı.

16. “O olmasın, bu olsun”

Hekayə tez-tez rastlaşdığımız həyat hadisələrindən birinə həsr olunub. Məzuniyyətə gedəndə həyat yoldaşına xəyanət etməkdən boyun qaçırmayan həmyerlilərimiz. Moskva ola, məzuniyyət ola, pul ola, Fərman müəllim ola. Orada bir Mariya olmazmı olur? Amma Mariyaya niyyət Svetaya qismət olur, deyəsən. Fərmanlar üçün nə fərqi var ki, Mariya olmasın, Sveta olsun...

17. “Dilançı” hekayəsi müəllifin özünün də qeyd etdiyi kimi “cəmiyyəti içindən yeyən xərçəng” olan rüşvətin insanlarda yaratdığı ağrılardan bəhs edir. Tipik azərbaycanlı dərdi deyil, bütün postsövetliklərə xas olduğunu qeyd edir. Amma digərlərindən fərqli olaraq bizim xalqın məmurlarının rüşvət alması birbaşa şərəf(sizlik) məsələsidir. Çünki Qarabağı viran olan ölkənin məmurları bir də yurd dağılı xalqa rüşvət dağıyı çəkirsə, bunun adı şərəfsizlik deyil də, nədir?!

18. “33 il sonra” hekayəsi isə mənə bir halı xatırlatdı. İnsan həddən atıq çətin bir durum qarşısında, düşdüyü bir bəla qarşısında bəzən belə bir şey arzu edir: - Kaş yuxuya gedib yata biləydim, bir il, beş il sonra oyanaydım. Və bu problemim bitmiş, keçmiş olaydı. Bu gününü keçmişə dönməsini arzu etdiyimiz bir an yaşayırıq bəzən. Müəllif də 33 il - bir qərinə sonra Yer kürəsini fantastik bir inkişaf içində görür. Robotlarla insanların tərəqqiətdirici cəhətlərindən yararlanaraq qurulan bir planetin sakini olmaq istəyi təkcə Alem Kəngərlinin deyil, bütün müterəqqi insanların da arzudur!

Sözümü elə Alem Kəngərli kimi bitirmək istəyirəm:

- Ümid edirəm ki, vaxtınızı boş yerə almadım, sizlərlə maraqlı həmsöhbət oldum.

Sözardı: Azərbaycan baxdığınız hər yerdə olsun! Fərqi etməz qatardan baxırsınız, ya bahalı bir avtomobilin tünd rəngli şüşəsindən, ya kələ-kötür kənd yollarında köhnə avtobusun, ya tayyarənin, gəminin, ya kabinetinizin, ya da evinizin pəncərəsindən. Yeter ki, Azərbaycanı görək, Azərbaycanı göstərək, Azərbaycandan danışaq, Azərbaycan üçün yaşayaq!